

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Богдана Дмитровича Гаврилишина

Кафедра політології та філософії

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Тероризм в політичному процесі: історико-теоретичний аналіз»

Студента IV курсу, групи ПОЛ–41 спеціальності

«Політологія» **Чорноуса Юрія**

Керівник: кандидат історичних наук, доцент Гурик М. І.

Національна шкала _____

Кількість балів ECTS _____

Члени комісії: _____

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2024

ПЛАН

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ТЕРОРИЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ.

1.1 Тероризм: формування явища, основні течії, загальна характеристика.

1.2 Вплив тероризму на світовий політикум в історичній парадигмі

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЇ ТЕРОРИЗМУ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ.

2.1 Ідеологічні підвалини, мотиви діяльності терористичних угруповань кінця XX - початку XXI ст.

2.2. Заходи боротьби світової влади з терористами.

РОЗДІЛ 3. ТЕРОРИЗМ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.

3.1 Специфіка терористичних актів російської федерації на території України

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Вступ

Актуальність дослідження. Міжнародний тероризм є важливим явищем у сучасному світі, що становить серйозну загрозу глобальному миру та безпеці. Зростання актів тероризму на міжнародному рівні безперечно пов'язане у тому числі з політичними рішеннями держав, на територіях яких здійснюються злочинні дії. Ідеологія терористів вступає у конфронтацію з владними державними структурами внаслідок чого радикальними методами вони висловлюють своє невдоволення з метою підірвати суспільні настрої і довіру до можливості влади забезпечити безпеку населення, що може обернутись внутрішніми заколотами та зміною державного ладу. Останніми десятиліттям характер терористичних актів став частішим, складнішим та більш руйнівним, привертаючи увагу всієї світової спільноти. Терористичні напади 11 вересня 2001 року на Світовий торговий центр у Нью-Йорку, вибухи поїздів у Мадриді 2004 року, лондонські вибухи 2005 року та подальші напади у Брюсселі, Парижі та Стамбулі продемонстрували глобальний вплив тероризму. Ці насильницькі акти спричинили величезні руйнування та людські втрати, а також викликали поширення страху, невпевненості та почуття вразливості серед людей та суспільств по всьому світі. Зрозуміння міжнародного тероризму вимагає комплексного підходу, який враховує політичні, соціальні, економічні та культурні аспекти.

Безперечно здійснені терористичні акти послаблюють рівень довіри громадян до можливості політичної влади захистити їх, тому боротьба політичної верхівки суспільства з проявами тероризму, викриття та запобігання злочинним терористичним актам є важливою складовою роботи політиків та спецслужб. Для ефективної боротьби з тероризмом на практиці необхідно мати розуміння найтонших теоретичних моментів, стосовно ідеології, політичних та релігійних переконань, мотивації та поведок злочинців.

Таким чином тероризм стає одною із радикальних форм політичної боротьби. Проте якими б не були мотиви тероризму, як зазначає О. М. Бардін:

«Формула терору залишається незмінною: висування вимог (конфлікт) – погрози вдатися до насильства – відмова – здійснення насильницької акції – страх – неадекватні дії – нові хвилі страху – нові терористичні акції» [2, с. 89]. З розвитком технологій політичний тероризм виходить на інтернаціональний рівень, виступаючи у ролі зброї масового знищення та становлячи значну загрозу для глобальної безпеки. Політичний тероризм може здійснюватися як окремими злочинними угрупованнями так і повноцінними державними структурами, як у випадку злочинних дій РФ на територіях України. З посиленням взаємозалежності держав одна від одної, прояви тероризму вчинені державою можуть маскуватися задля запобігання втрати своїх позицій на міжнародній арені.

Дослідження еволюції методів вчинення актів політичного терору, а також аналіз реакції на ці явища владних, силових структур та соціуму допоможе дати якісне підґрунтя для подальших теоретичних досліджень тероризму, а також дати розуміння щодо практичного врегулювання актуальних та запобігання потенційних актів насильства. Цим й обумовлюється актуальність даного дослідження.

Ступінь розробленості проблеми. Оскільки тероризм є актуальною проблемою, для боротьби з ним необхідно бути обізнаним у теоретичних аспектах цього явища. Коли радикальні насильницькі дії використовуються як методи політичної боротьби, потрібно також бути в курсі конфронтації між сторонами конфлікту у цій сфері. З цього можна зробити логічні висновки, що питанням дослідження тероризму займаються науковці різних сфер: політологи, правники, історики і т. д. У тій чи іншій формі дослідженням цього питання займались з XIX ст. і з того часу терор набув нових масштабів та еволюціонував в тероризм, а подекуди в державний тероризм. Тому у зв'язку з постійними видозмінами та еволюцією це явище потребує до себе уваги

дослідників для аналізу все більш нової та актуальної інформації стосовно даного феномену.

До минулого десятиліття політичний тероризм був більше актуальний для зарубіжних країн, проте його дослідженнями активно займалися й наші науковці. Питання політичного тероризму у своїх роботах висвітлили: С. П. Шубін, В. В. Остроухов, О. М. Бардін, М. П. Требін, А. М. Деменко, І. Бліщенко, Н. Жданов, В. Ткач, Л. С. Лікарчук, В. С. Канцір (*список буде поповнюватися по мірі знаходження нових джерел*) та інші. Роботи деяких українських та зарубіжних не згаданих у цьому переліку дослідників феномену політичного тероризму можна також знайти у списку використаних джерел до цього дослідження.

Мета нашого дослідження полягає у комплексному історико-теоретичному аналізі тероризму та визначення його ролі у регіональних та глобальних політичних процесах. Визначення причин та наслідків здійснення терористичних актів та аналіз реакції на них міжнародної спільноти.

Об'єктом дослідження виступає феномен тероризму.

Предмет дослідження являє собою історико-теоретичні риси явища тероризму.

Згідно з метою дослідження вирішувалися такі **завдання**:

- Охарактеризувати феномен тероризму, дослідити, що спричинило його формування та визначити основні течії;
- Розглянути яким чином тероризм впливав на політичні процеси протягом минулих століть;
- Дати характеристику основним терористичним угрупованням сучасності та їх діям;
- Визначити способи протидії загрозі тероризму зі сторони владних структур країн, які мали справу з терористичними актами на своїх територіях;
- Дослідити особливості актів тероризму зі сторони рф на

територіях України в умовах війни;

- Проаналізувати реакцію міжнародної спільноти на терористичні дії РФ;
- Дати оцінку впливу дій РФ на міжнародну спільноту та сприйняття суспільством тероризму .

Методологія і джерела дослідження. Теоретичною і методологічною основою роботи є принципи сучасної аналітичної політичної теорії та науки, а також дослідження та напрацювання науковців різних галузей.

Дипломна робота складається із вступу, викладу матеріалу у трьох розділах, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ТЕРОРИЗМУ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ.

1.1 Тероризм: формування явища, основні течії, загальна характеристика.

Тероризм, який ми маємо станом на сьогоднішній день доволі важко однозначно охарактеризувати, оскільки він став багатоплановим, складним явищем. Французькі якобінці та жирондисти вперше ввели у політичний лексикон термін «терор», що з латинської перекладається як «страх», або «жах». Завдяки наведенню страху та залякувань, вони мали на меті здійснювати вплив на кабінет міністрів Людовіка XVI. Проте саме явище тероризму виникло задовго до охарактеризування його терміном.

Прояви тероризму були зафіксовані ще у стародавні часи. Якщо організоване вбивство політичного лідера вважається терористичним актом, то вбивство Цезаря можна повноцінно ним рахувати, а Марк Юній Брут та Гай Касій є одними з перших в історії відомих нам терористів. Ще у Біблії теж зафіксовані події, які можна ідентифікувати як терористичні акти – «кари єгипетські», які Ягве наслав на Єгипет і під час яких використовувались засоби масового ураження задля впливу на єгипетський народ, який тримав у рабстві євреїв. У ролі об'єктів «кар єгипетських» виступили жителі та природні ресурси країни: рослини, худоба, вода, урожай. Внаслідок перетворення води на кров, нашість жаб, мух, сарани, ураження градом і вогнем єгипетської землі масово гинули люди та худоба. Останньою карою стало винищення всіх первістків єгипетської землі – «від фараонового первістка до первістка в'язня у в'язниці та все первородне від худоби». (Старий Завіт, кн. Вихід 12:29)

Можемо спостерігати, що в одних з найдавніших описаних подіях, яким можна дати визначення терористичних актів присутні політичні мотиви, а саме вбивство політичного лідера-тирана, та визволення з-під гніту

окремого етносу. Отже, політична складова у всі часи була важливою складовою більшості терористичних актів різних масштабів.

Насамперед, потрібно визначити основні ознаки й особливості сучасного тероризму.

- По-перше, тероризм - це специфічна форма насильства.
- По-друге, тероризм завжди супроводжується залякуванням. Без цієї ознаки неможливо відрізнити терористичні акти від інших видів нелегітимного насильства, таких як бунт чи заколот.
- По-третє, у суб'єктів тероризму має бути політична мета. Ця обставина дозволяє розрізняти терористичні акції від нетерористичних.

Тому дії злочинних угруповань, які переслідують матеріальну наживу, не можна прирівнювати до тероризму. Наприклад, захоплення повітряного судна, що супроводжуватиметься вимаганням грошей, наркотиків чи зброї не може бути визнане як терористичний акт. Звичайно, терористи також можуть переслідувати мету нелегітимної наживи, але це робиться з метою досягнення політичної цілі.

Наявність політичної мети вказує нам на той факт, що тероризм є інструментом завоювання та утримання влади. Тепер важливо розкрити смислове значення термінів "терор" і "тероризм". Якщо насильницькі дії суб'єктів виконуються з метою утримання влади, то йдеться про терор. У випадку, коли дії спрямовані на завоювання влади групами з опозиційними позиціями, це вже називається тероризмом. На думку О. М. Максимової, обидва терміни є синонімами, і принципової різниці між ними немає. [6, с. 53]

"Потреба у застосуванні насильства в історії, - зауважують юристи-міжнародники І. Бліщенко та Н. Жданов, - обумовлена наявністю невирішеного протиріччя, яке неможливо вирішити компромісом між носіями цього протиріччя: державами, класами чи окремими особами" [18, с. 39]. У той

же час, методи та форми використання насильства є залежними від ступеню інтенсивності конфронтації. Тероризм завжди виступає як екстремальна форма насильства, "палиця з двома кінцями": з одного боку, до нього звертаються ті, хто має владу, а з іншого - ті, хто прагне її отримати".

Згідно з думкою спеціаліста професора Г. Вардлоу: «політичний тероризм є застосуванням або загрозою застосування насильства особою або групою осіб, які діють як на підтримку, так і проти існуючої влади, коли акція подібного роду має за мету створення атмосфери занепокоєння та/або створення залякування на відповідну групу населення ("мішень"), котра перевищує кількість безпосередніх жертв (осіб, постраждалих в терористичній акції), з метою насильного примушення цієї групи піти на певні поступки та пристати на політичні вимоги, що висувуються терористами» [30, с. 16].

Згідно з думкою Б. Лейзера, «... терористи спричиняють атмосферу відчаю та страху з метою підриву віри пересічних громадян у свій уряд». Разом з цим відзначаються причини виникнення тероризму:

- загострені протиріччя у політичній, соціальній, економічній, правовій, ідеологічній та етнонаціональній сферах;
- невдоволення окремими особами/групами чи організаціями загальноприйнятим устроєм для життя суспільства, системою укладу життя і прагнення змін шляхом застосування насильницьких методів;
- використання терористичних інструментів задля досягнення своїх політичних, економічних й соціальних цілей окремими особами та/або організаціями.[21]

Дослідники А. Шмідт та А. Джонгман підтвердили, що тероризм зазвичай виникає через:

- Проблеми у сфері національних, соціальних та релігійних сферах, які мають значення для відповідних груп і пов'язані з їхньою

самоідентифікацією, духовністю, основними цінностями, традиціями та звичаями;

- Воєнними конфліктами і війнами, під час яких терористичні дії стають частиною бойових операцій;
- Присутністю соціальних груп, що відрізняються від своїх сусідів за рівнем матеріального благополуччя, культури та політичної, економічної та військової могутності, що намагаються нав'язати свою волю іншим країнам та соціальним групам;
- Існуванням секретних або напівсекретних об'єднань та організацій, зокрема релігійних, які присвоюють собі магічні та месіанські здібності, розробляють єдине вчення про порятунок людства або корінне поліпшення його життя, створюють лад загального блага;
- Нерозв'язані проблеми у сфері економіки та фінансів, зокрема на рівні законодавства. [4, с. 113]

У сучасному світі тероризм можна поділити на декілька видів:

- а) Соціальний тероризм, який спрямований на зміну економічного або політичного ладу власної країни, чи то повністю, чи частково;
- б) Націоналістичний тероризм, який практикується організаціями, що борються проти диктату інших національних держав;
- в) Релігійний тероризм, що пов'язаний із боротьбою між прибічниками різних релігій у межах однієї держави, а також зі спробою встановити релігійну владу над світською. [24, с. 92]

Також окремі дослідники тероризму класифікують його дотримуючись принципу дихотомії, виділяючи парні варіанти терору: субверсивний і репресивний, революційний і контрреволюційний,

провокаційний і превентивний, військовий і кримінальний та ін. Також тероризм досліджується, ділячись на наступні види: згадані вище соціальний, націоналістичний та релігійний, а також на політичний, одноособовий, державний, кримінальний, ідеалістичний та ін. В Канцір пропонує упорядкувати існуючі класифікації феномену тероризму за загальними критеріями, розділивши сучасний тероризм на два основні види: внутрішній та міжнародний. Також виділити п'ять основних типів: соціальний, націоналістичний, релігійний, правий та лівий. А також виділяти наступні форми тероризму: політичний, інформаційний, психологічний, кримінальний та інші. [5]

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» дається визначення поняття «тероризм». Воно детермінується як: «тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей»[11].

Тероризм у сучасних умовах став загрозою для політичних, економічних, і соціальних інститутів держави, а також для прав і свобод людини. На сьогоднішній день людство стикається з ризиком ядерного тероризму, використання отруйних речовин та інформаційного тероризму.

Однією з основних тенденцій сучасного тероризму є перехід від ізолюваних актів терору до масштабних операцій. Ця нова спрямованість полягає в тому, що зазвичай атакуються не окремі особи (такі як керівники держав чи лідери політичних партій), а місця, де збирається велика кількість людей. У деяких випадках ця тенденція може приймати форму "диверсійно-терористичної війни", що включає в себе застосування методів психологічного

впливу на громадян з метою поширення загального страху, спричинення паніки та збудження антиурядових настроїв для досягнення політичних цілей.

Як було зазначено на початку розділу – тероризм зараз є значно складнішим явищем, ніж колись. У першу чергу терор (або тероризм) є насильницькими діями, що включають в себе переслідування, захоплення заручників, вбивства, руйнування та ін. Мета цих дій – залякати суспільство, нав'язати йому певну лінію поведінки, дискредитувати владу. Таким чином тероризм можна описати як «практику та політику терору».

В сучасний час тероризм став одним з методів політичної боротьби, який використовується у випадках екстремальних ситуацій для досягнення політичних цілей. Частіше за все причиною досягання до тероризму стають гострі суспільні протистояння, пов'язані з соціальною нерівністю, націоналістичними, релігійними або територіальними конфліктами, а також з застоєм у суспільстві та іншими чинниками. Вдаються до цього методу в разі, якщо не вбачають іншого способу вирішення проблем, недостатньо інших ресурсів для боротьби або прагнуть радикально змінити поведінку людей, залякавши їх актами терору.

Нинішній тероризм уже не обмежується діями проти окремих осіб чи груп. Замість цього, у теперішній час з новими масштабами, він націлюється на цілі народи та держави, і це відбувається за допомогою добре організованих і технічно підготовлених структур, включаючи корпорації, які можуть мати національний чи навіть міжнародний характер. Це призводить до перегляду уявлення про об'єкт тероризму. Раніше, об'єктом терору був безпосередньо суб'єкт влади, але зараз у центрі уваги з'являється проміжний об'єкт. Тепер суб'єкт тероризму не може безпосередньо впливати на суб'єкт влади, за винятком політичних вбивств, які нині стали рідкістю. Отже, об'єкт терористичного акту та влади переплітаються, формуючи спільну структуру.

Політичний тероризм існує вже протягом тривалого часу, і його сучасна форма є надалі продовженням історичної традиції. Зазвичай тероризм вважається останнім засобом досягнення політичної мети в період загострення кризових ситуацій, будь то політичні, соціально-економічні, етнорелігійні або іншого характеру.

Атаки, які завдають терористичні групи не завжди пов'язані з глобальними змінами у політичному ладі країни. Зростає частота використання методів терору різними групами людей як превентивного заходу, коли вони хочуть змусити владу здійснити конкретні поступки або дії. Ці групи використовують терористичні методи, щоб також змінити політичний курс країни або дискредитувати уряд і його окремих представників.

Важливе значення для теорії та соціальної практики має розгляд феномену політичного тероризму в контексті політичного екстремізму та питання допустимості насильницьких методів у вирішенні соціальних проблем. Традиційна терпимість до насильства, яка характерна для нашої культури, спільно з правовим нігілізмом може легітимізувати прояви сваволі в політиці. У наукових дослідженнях досі не отримала достатнього освітлення проблема зв'язку між екстремістським світоглядом і терористичною діяльністю. Політичний екстремізм часто розглядається як набір конкретних ідей, у той час як політичний тероризм є спрямованими діями для досягнення цих ідей. Проте ці ідеї самі по собі виникають зі суперечностей у суспільстві та політиці, оскільки не всі приймають їх як єдину правильну ідеологію. Зв'язок між політичним тероризмом та екстремізмом був недостатньо висвітлений оскільки у наукових працях є традиційним відмежування політичного тероризму від інших форм політично вмотивованого насильства. Екстремізм представляє собою різноманітні крайні форми політичної боротьби, однією з яких є тероризм. Термін "тероризм" має менший обсяг і є видовим поняттям у порівнянні з "екстремізмом". Таким чином, політичний тероризм можна

розглядати як систему використання крайнього насильства або загрози його застосування для досягнення політичних цілей.

Головним об'єктом політичного тероризму є політична влада, використана як засіб контролю одного соціального шару над іншим. За думкою професора С. П. Шубіна: «можливість одних соціальних груп або осіб впливати владним чином на інших випливає з розділення всіх людей у суспільстві на дві великі групи. Одна з них має політичну владу і, відповідно, контролює, панує над іншими людьми та групами. У той час як інші, які не мають влади, змушені підкорятися першим і виконувати їх владу. Деякі зацікавлені в отриманні влади, тоді як інші мріють про зміну існуючого становища і розподіл влади» [17, с. 72].

За методами впливу на об'єкт, політичний тероризм можна розділити на демонстративний та інструментальний. Суб'єкти інструментального тероризму мають за мету досягнення конкретних, практичних змін у владних структурах, шляхом фізичного насильства. Демонстративний тероризм спрямований на виклик емоційної реакції у політичних опонентів, що є об'єктами терористичних актів. Оскільки емоційна сфера людського життя є найбільш давня, то одним із аспектів маніпуляції масовою та індивідуальною свідомістю можна вважати психологічний тероризм.

У боротьбі з політичним тероризмом у сучасних умовах першочерговим завданням є зменшення його ресурсів. Ресурсами тероризму розглядаються всі засоби, що дають змогу суб'єкту здійснювати вплив на об'єкт терористичних дій. «Ресурси тероризму можна поділити на два типи: матеріальні та нематеріальні. До матеріальних ресурсів належать фінансові, людські, технічні та силові».

До нематеріальних ресурсів тероризму належать: організаційний, інформаційний, ідеологічний та психологічний.

- Організаційний ресурс являє собою інформацію(часто засекречену), яку терористи можуть викрасти та використати у своїх цілях. Часто вони вдаються до допомоги хакерів.
- Інформаційний ресурс – це будь-яка інформація, яка висвітлює дії терористичних угруповань та їх самих у вигідному для них світлі на широкий загал. Цей ресурс терористам забезпечують ЗМІ. Вони є своєрідними посередниками між суспільством та терористами, оскільки наочно переконатись в діяннях терористів може обмежена кількість людей, а при демонстрації терактів у виданнях/на екранах на них звертають увагу значно більше людей.
- Ідеологічний ресурс. У його ролі виступає ідеологічна платформа терористичного угруповання, яка дозволяє орієнтуватись на погляди людей у різних сферах і вербувати нових членів з підходящими для організації поглядами.
- Психологічний ресурс включає в себе засоби психологічного впливу, які закликають до інстинкту людського самозбереження. Завдяки психологічному пресингу суспільства, терористи викликають деморалізацію населення. Не лише стрілянина та вибухи сприяють цьому, а й лозунги, войовнича риторика злочинців, демонстрація ідейних переконань та зовнішнього вигляду терористів [6, с. 54].

Опираючись на власний ресурсний потенціал, політичний тероризм у наш час здатний задати суспільству новий алгоритм розвитку, а саме дати підґрунтя для старту такого військово-політичного явища як терористична війна. Таким чином політична система та соціум переходять у новий стан, що супроводжується високим рівнем трагічних та драматичних політичних перспектив на різних за масштабом рівнях: локальних, регіональних, глобальних.

Час та технологічний прогрес диктують нові правила для політичної гри та процесів, що її оточують та в тому ж числі саботують. Політичний тероризм є одним з таких процесів та за останні десятиліття методи боротьби радикально налаштованих злочинців та злочинних угруповань змінились та вдосконалились. Історію розвитку тероризму та його вплив на політику у різні часи ми розглянемо у наступному пункті плану, а способи боротьби з ним у наступних розділах цієї роботи.

1.2. Вплив тероризму на світовий політикум в історичній парадигмі

У попередньому розділі зазначалося, що перші прояви актів тероризму мали політичний характер, а епізоди, що наводилися в приклад мали вплив на політичний лад територій, де вони здійснювалися, оскільки вбивства політичних лідерів очевидно мають вплив на життя та настрої суспільства.

Форма насильства – така, яку ми б легко визнали тероризмом – з'явилася в регіоні, відомому як Ізраїль, Юдея та Палестина. Але спочатку трохи передісторії. Євреї Східного Середземномор'я вже жили під керівництвом низки іноземних правителів протягом століть, коли сирійці захопили Ізраїль у династії Птолемеїв у 168 році до н.е. і швидко запровадили поклоніння грецьким та іншим язичницьким богам. Наступного року єврейський священик Маттафія та його сини, в тому числі Юда Маккавей, «дали волю праведному гніву» і вбили як сирійського офіцера, який примушував їх поклонятися ідолу, так і співвітчизника, який виступив уперед, щоб відповісти сирійцю. дзвінок. Це був, мабуть, перший задокументований випадок революційного тероризму, тобто акту насильства, спрямованого не на знищення ворога, а на те, щоб надихнути інших на повстання. [28, с. 55]

Так I ст. н. е. в Іудеї з'явилася одна з перших національно-релігійно спрямованих терористичних організацій, відома як "сікарії" (від "сіка" - короткий кинджал, який можна легко сховати під одягом). Ці групи здійснювали атаки на римлян та високопосадовців єврейської та палестинської знаті, які співпрацювали з римлянами. Вони вважали, що найефективніше діяти в неконтрольованому натовпі, де можна було завдавати смертельні удари, залишаючи мінімум свідків. "Темрява натовпу" була їх стихією. Сікарії

проявляли ознаки глибокого релігійного фанатизму. Вони мужньо переносили тортури, бо вірили, що після повалення режиму, який вони ненавиділи, почнеться ера вищої справедливості. Свідченням про терористичний характер організації сікаріїв є їхня нетрадиційна тактика вбивств - вони діяли в ясний час доби, на людних місцях, часто у святкові дні, і використовували кинджали для ударів. Акти тероризму сікаріїв включали в себе як особисті, корисливі так і політичні мотиви. Наприклад, з політичних причин було знищено будинок первосвященника Ананії, палаци представників династії Іродів, спалені зерносклади, зруйновані Єрусалимські системи водопостачання та спалений публічний архів для знищення розписок боржників.[7, с. 11-12]

Хоч тероризм не є «винаходом» сікаріїв, проте вони перші, хто почали використовувати залякування та суспільний страх як досягнення своїх цілей. Різноманітні організації, що займались подібними злочинами у ті часи існували у багатьох країнах, але робили усе більш таємно. До прикладу, в Індії існували «душители», які здійснювали вбивства у ритуальних цілях, користуючись шовковим шнурком. Подібних таємних організацій було безліч й в Китаї.

У давні часи були дуже поширені окремі акти тероризму, спрямовані проти державних та суспільних діячів сусідніх країн. Убивства, які сучасні кримінальні закони вважають терористичними актами, завжди були поширеним, а часом єдиним засобом вирішення політичних, соціальних, релігійних, національних, династичних та інших конфліктів. Наприклад, на початку першого тисячоліття терористична діяльність секти гашишинів (відомих також як "хашшашини" в арабському світі та "ассасіни" в Європі) стала значною проблемою для правителів Середнього Сходу, зокрема для Сирії та Персії. Гашишини, що з'явилися в XI столітті і були знищені монголами в XIII столітті, були послідовниками мусульманської течії ісмаїлітів. Вони вбивали мусульманських монархів з переконанням, що керувати мусульманами

має право тільки один халіф. Щоб здійснювати убивства, гашишини використовували спеціально підготованих «самопожертвувачів»-федаві, які готові були знехтувати власним життям заради вищої ідеї і розраховували на вічне блаженство в раю. Від їх рук загинули безліч власників почесних санів та правителів: еміри Дамаску, Хімса, Мосула та Мегарі, два великі візири єгипетського халіфату, Дамір – фатімідський дамір, а також тірський князь Конрад, граф Раймунд Перший(двоє останніх були хрестоносцями) та багато інших. Гашишини здійснювали набіги з Персії на Сирію, вбивавши губернаторів, халіфів, префектів. 10 жовтня 1092 року гашишинами було вбито візира сельджуцького султана – Нізам аль-Мулька. Цей теракт тримав в жаху весь арабський світ. З того часу гашишини убили ще чимало султанів, учених, князів.

Заснована секта гашишинів Хасаном аль-Сабахом. Він став практикуючим ідеологом терору, розробивши його теорію, фундаментальні принципи якої залишаються актуальними й у сучасному світі. Аль-Сабах визначив теоретичні межі терористичної держави, яка не мала чітко визначених кордонів або території. Сила цієї держави концентрувалася у відокремлених неприступних фортецях, з яких каральний удар спрямовувався на голови непокірних, незалежно від їхнього місця перебування.

Територію аль-Сабаха було неможливо захопити, а його послідовників не можна було підкорити. Вони мандрували з одного місця до іншого, з фортеці в фортецю. Так само дії бойовиків "Аль-Каїди" розгорталися по всьому світу - від Філіппін до Великобританії, охоплюючи понад 50 країн. Це відображає неперервний зв'язок між епохами і поколіннями.

Разом із спробами замахів на життя державних і суспільних діячів, акти тероризму завжди знаходили своє відображення в різних формах, таких як захоплення заручників, викрадення людей з метою викупу, організація озброєного опору владі, знищення та конфіскація майна, піратство, формування

розбійницьких банд і т. д. Деякі з цих актів увійшли в історію завдяки успішному поєднанню політичних і особистих мотивів, інші - через свою особливу жорстокість.

До прикладу, Публій Клодій - народний трибун стародавнього Риму, створив озброєні загони особистої охорони для боротьби з політичними опонентами. Це вважається одним з перших прикладів політичного бандитизму. За допомогою озброєної підтримки, він втручався у державні та міжнародні справи. Через постійні провокації, у 52 році до н. е., в Римі навіть не відбулися магістерські вибори. Клодій використовував свої загони не лише для досягнення політичних цілей, а й для захоплення земель та вимагання викупу у багатих людей шляхом викрадення членів їхніх сімей. [7, с. 13]

Деякі подальші історичні періоди, зокрема Середньовіччя, характеризуються більш поширеним терором зі сторони тогочасних владних структур на суспільство, ніж терористичними актами з боку окремих груп людей заради саботажу діяльності цих структур. У XII столітті, відсутність терпимості до будь-якого відхилення від прийнятих доктрин, став нормою для західної церкви. Сформована католицькою церквою, судово-слідча установа отримала назву інквізиції. Велика кількість людей, які вважалися єретиками, була відправлена на смерть на вогнище, або загинула в результаті збройних сутичок. Наприклад, всього лиш в одній битві проти єретиків у місті Безьє у 1209 році, за свідченнями сучасників, було знищено до 60 тисяч людей. В місцевості цього міста не залишилося жодного живого. Переслідування єретиків відбувалося під будь-якими політичними режимами і правителями: від консервативних до європейських реформаторів. Пізніше рух єретиків в Європі частково злився з селянськими повстаннями.

У період середніх віків вбивства суспільних та політичних діячів стали звичним явищем у придворному житті та міждержавних відносинах. Якщо король чи імператор не корився «Святому престолу», Римські папи могли

легалізувати його вбивство у своїх едиктах та відлучити його від церкви. Папа Інокентій III (1198-1216 рр.) особисто відлучив від церкви англійського і французького королів, а також германського імператора.[15]

Про роки правління царя Івана IV (1565–1584) у історичних матеріалах було написано багато сторінок, пов'язаних з кровавим режимом, який він проводив. Він створив спеціальний репресивний орган, відомий як опричнина, що служив засобом для покарання всіх непокірних князів і бояр. Інститут опричнини включав у себе відповідну державно-ідеологічну концепцію та створені спеціальні військово-організаційні структури, які безпосередньо здійснювали терор. Таким чином, опричнина царя Івана IV може бути розглянута як інструмент проведення державного терору. Доведенням того, що опричнина була саме органом терору, може бути їхня дія стосовно мешканців міста Великого Новгорода у 1570 році. Підставою для терору був донос про те, що мешканці міста намагалися здати його литовському королю. Місто було оточене, всі виходи були перекриті, і почалася масова кампанія тортур і страт городян. Жителі міста були спалені живцем або кидані у річку Волхов, де їх знищували стрільці, які плавали на човнах. Після цих каральних заходів, в результаті яких загинуло 1500 осіб, Іван Грозний наказав зруйнувати всі прилеглі населені пункти, руйнуючи майно та худобу мешканців.

Помста боярам, які виступали проти царської влади, набирала форм і масштабів, які були очевидно не пропорційні загрозі, що виникала від бояр. Ця помста спрямовувалася на запобіжне залякування населення, на зниження психологічної готовності чинити опір царській владі, на придушення будь-яких самостійних кроків за допомогою страху важких покарань і смерті. Жорстока смерть приречених повинна була показати живим, що покарання чекає не лише їх тіла, а й їх душі.

Постійний терор тиранічного режиму в росії майже призвів до таких же наслідків, як і навала Батия. До другої половини XVI століття в

багатьох районах країни залишилося лише від 10 до 30% населення, значна частина якого стала жертвами терору або емігрантами.[7, с. 15]

Прагнення селян до помсти за порушення їхньої гідності призводило до жорстокості, а багаторічний досвід боротьби, який передавався у переказах поневолених, нарешті повинен був утвердити собою основи відповідного учення, яке пояснювало б причини бідності одних і багатства інших, а також шляхи їх вирішення. До XVIII століття людство, мабуть, стало достатньо зрілим для розвитку подібної теорії, яка узагальнювала б причини і методи терористичної боротьби. Починали формуватися і випробовуватися теоретичні концепції на практиці під гаслами "революційної боротьби", "звільнення пригноблених", "свободи, рівності і братерства" і таке інше.

У середині XVIII століття у Західній Європі, а на початку XIX століття в росії, почав розвиватися революційний рух з метою зміни суспільного устрою. Якщо в Західній Європі це було викликано дефіцитом бюджету і розкішництвом королівських родин, то в росії це сприяла демократизація освіти, що зробила її доступною для різних верств населення. У цей період також почало формуватися теоретичне обґрунтування тероризму, яке стало невід'ємною частиною ідеології революційного руху.

Перші випадки масового революційного терору пов'язані з Великою Французькою революцією (1789–1793 рр.), на яку реагували як зверху, так і знизу. Цей період відзначився використанням різних форм тероризму та терористичних актів як проти зовнішнього, так і проти внутрішнього ворога. Важко знайти у світовій історії приклад більшої кількості страт та убивств за такий короткий період, за винятком, можливо, Варфоломійської ночі, коли на релігійному підґрунті у Франції було вбито велику кількість гугенотів за кілька годин. Саме Велика Французька революція ввела в обіг та зробила популярними такі терміни, як "революційний

якобінський терор" і "контрреволюційний термідоріанський переворот" (сам переворот спричинив контрреволюційний терор).

Якобінські революційні комітети, які склалися з найбільш активних та фанатично відданих революції громадян, були розгорнуті по всій країні та функціонували як інструменти революційного терору, а з часом — і тероризму. Вони не лише строго втілювали політику центрального уряду у своїх регіонах, а й самостійно тиснули на Конвент, змушуючи його виконувати вимоги фанатично настроєних мас. Революційний трибунал, створений за вимогою якобінців та реорганізований у 1793 році, перетворився на постійний орган революційного терору. Простота та швидкість судочинства дозволяли йому ефективно, але жорстоко боротися з політичними противниками революційного уряду — роялістами, жирондистами, агентами іноземних держав. Протягом менше ніж дев'ять місяців за рішенням революційного трибуналу було стратено 2607 людей. Відкриті політичні репресії якобінців відлякували багатьох їх колишніх прихильників, підірвали їх авторитет і звузили соціальну базу їх влади. Лідери якобінців, по суті, не бачили іншого шляху для збереження режиму та посилення свого становища, окрім як посилення терору.

На перетині XIX і XX століть тероризм мав обмежений, місцевий характер і обмежені наслідки. Його жертвами, як правило, ставали конкретні посадові особи. Найбільш небезпечним у цей час вважалася посада керівника держави — монарха, президента чи прем'єр-міністра — як актуальних, так і колишніх. Згідно з даними А. Камю, лише в 1892 р. у Європі було вчинено більше тисячі терористичних актів, а в Америці приблизно п'ятсот.[22, с. 125]

До початку Першої світової війни тероризм переважно асоціювався з "лівими" групами, але й багато націоналістичних організацій також використовували цей метод, такі як сербські і македонські націоналісти, ірландські сепаратисти та інші. Вбивство наступника австрійського престолу

ерцгерцога Фердинанда та його дружини, скоєне сербським націоналістом, спричинило початок Першої світової війни, що призвело до безлічі жертв і трагедій. Події в Сараєво послужили каталізатором для послідовного ланцюга подій, таких як розпад імперії Габсбургів, революція в Росії, взяття нацистами влади в Німеччині і, нарешті, Друга світова війна. Це показує, як один терористичний акт може змінити хід історії людства і свідчить про те, що тероризм часто має серйозні наслідки, хоча не кожен акт тероризму призводить до таких драматичних подій.

У XX ст. значно розширюється географія та масштаби тероризму. Він усе більше починає впливати на локальний та світовий політикум. Окрім класичного тероризму у XX ст. усе більших масштабів набуває терор з сторони держави (переважно авторитарної чи тоталітарної) по відношенню до її населення. У окремих випадках настрої окремих ідейно вмотивованих громадян виявлялись досить радикальними і вони відповідали владі чи іншим прошаркам суспільства у насильницькій формі. Так, організований рух опору, бунт і повстання були одними з перших форм прояву тероризму. Ця гіпотеза вказує на те, що історичні корені тероризму простягаються на протязі віків. Тому терор і тероризм не є явищами сучасності або наслідком глобалізації. Вони супроводжують людство протягом всього існування. Географія, масштаби і форми терору та тероризму постійно розширювалися, методи удосконалювалися, виникали нові ідеології, а також використовувалися релігійні постулати для досягнення політичних, корисливих та інших цілей. Розвиток терору і тероризму відбувався паралельно з розвитком самого людства. Зараз явище тероризму поширене у всьому світу і дані про найбільші організації, їх злочини та вплив на суспільство, а також способи влади боротись з цим, ми розглянемо у наступному розділі.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЇ СПІВІСНУВАННЯ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВНИХ УСТРОЇВ З ТЕРОРИСТИЧНИМИ УГРУПУВАННЯМИ. МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ.

2.1 Опис основних терористичних угруповань кінця ХХ-початку ХХІ ст. Ідеологічні підвалини, мотиви діяльності, здійснені терористичні акти.

Зараз у світі діє безліч терористичних угруповань різного роду масштабів діяльності та впізнаваності суспільством. Одні утворилися відносно недавно, а історія інших може сягати кількох століть.

Ку-Клукс-Клан був створений 24 грудня 1865 року шістьма солдатами армії Півдня після закінчення Громадянської війни. Вони створили цю таємну організацію в одному з містечок штату Теннессі. Назва "Ку-Клукс-Клан" стала відомою світові, і ця організація, також відома як "Невидима імперія Півдня", розпадалася кілька разів, але відроджувалася, особливо в періоди зламу в історії США, коли суспільство швидко змінювалося. У такі моменти Ку-Клукс-Клан виступав як зброя тих, хто протестував проти цих змін і не бажав їх приймати.

Після завершення Громадянської війни жителі Півдня переживали складний період, відомий як Реконструкція Півдня. Економіка південних штатів зазнавала важкого спаду, крім того, господарства плантацій потребували перебудови на основі оплати найманої праці.

Приблизно 4 мільйони колишніх рабів отримали свободу і громадянські права, що стало образливим для консервативних мешканців Півдня. Еліта Півдня була обурена не лише скасуванням рабства, але й тим, що чорношкірих було рівняно визнано в правах. В той же час бідняки були незадоволені тим, що тепер їм доводилося конкурувати на ринку праці з колишніми рабами, які тепер були вільними.

Ку-Клукс-Клан часто асоціюється з расизмом, і багато людей переконані, що основною метою Клану було жорстоке винищення чорношкірого населення та відновлення рабства. Однак це не зовсім відповідає дійсності. Перш за все, початковий Ку-Клукс-Клан був революційною організацією, і його головною метою була боротьба проти влади північних жителів із центральним урядом, який сформувався в перші роки Реконструкції Півдня.

Лідери Ку-Клукс-Клану не виступали за загальне винищення расових меншостей або відновлення рабства. Вони були готові надати чорним права, але настоювали на тому, що вони не повинні бути рівними білим у правах. Наприклад, вони протестували проти надання колишнім рабам права голосу на виборах або права носіння та зберігання зброї.

У першій половині 70-х років XIX ст. відбувся розпуск організації, оскільки насильство, скоюване нею, занепокоїло владу і проти Ку-Клукс-Клану були прийняті закони на федеральному рівні. Проте на рубежі століть до США почалася активна міграція, що спричинило утворення та розширення різноманітних етнічних та релігійних груп.

Другий Ку-Клукс-Клан став наймогутнішим і відомим у своїй історії, завдяки збігові різних факторів. На піку своєї популярності він налічував до 4 мільйонів активістів. Деякі з клансменів навіть потрапили до Конгресу, а в знаменитих маршах у Вашингтоні 1925 і 1926 років взяли участь приблизно 40 тисяч членів Ку-Клукс-Клану, одягнених у білі ковпаки і мантиї.

Другий Клан теж був расистською організацією, але у трохи іншому контексті. Якщо перша організація фактично була революційною та антиурядовою, то друга, навпаки, ставила своїм головним завданням захистити традиційні американські цінності, які, на їхню думку, опинилися під загрозою у зв'язку з масовим припливом емігрантів до країни. [25, с. 117]

Другий Ку-Клукс-Клан став легальною політичною організацією, тому його методи боротьби в основному полягали у публічних кампаніях проти різних активістів та бойкотах товарів, які випускалися фірмами, що керувалися євреями або католиками. Проте окремі члени Клану часто нападали на активістів різних організацій, які підтримували права темношкірих, євреїв або профспілкових лідерів. У південних штатах основними цілями місцевих членів Ку-Клукс-Клану були чорні мешканці.

У 30-х роках ХХ ст. Ку-Клукс-Клан був розпущений через скандали у керівництві та економічні труднощі внаслідок Великої депресії. Відтоді КKK ніколи не відроджувався як єдина централізована група, проте після Другої світової війни одразу кілька незалежних одна від одної організацій назвалися Ку-Клукс-Кланом, або оголосили себе його послідовниками. Пік їхньої активності припав на 60-70-ті ХХ ст. роки, коли Америка вкотре зазнавала змін. Чорношкіре населення почало активно боротися за свої громадянські права та скасування законів про сегрегацію в південних штатах. Це викликало запеклий опір мешканців півдня, проте Ку-Клукс-Клан залишився в цей період скоріше маргінальною організацією.

Станом на ХХІ ст., Ку-Клукс—Клан не функціонує як єдина організація. Є кілька невеликих локальних груп, що позиціонують себе його спадкоємцями «Білі лицарі Ку-КлуксКлану», «Імперські клани Америки», «Лицарі білої камелії» тощо. З їх сторони досі спостерігаються напади та вбивства представників не білої раси.

Організації Ку-Клукс-Клану виявили підтримку кандидата від республіканців, Дональда Трампа, на президентських виборах США у 2016 р. Перед виборами на першій сторінці офіційної газети Ку-Клукс-Клану "The Crusader" з'явилася стаття, що підтримувала Д. Трампа. "Зробити Америку знову великою!" — це слоган, який регулярно використовував Трамп у своїй передвиборчій кампанії. Автор статті, пастор Томас Робб, зауважив, що

Америка була заснована як біла християнська республіка і як така прийшла до величі. Особливо члени Ку-Клукс-Клану підтримали обіцянки Трампа про будівництво стіни на кордоні з Мексикою та обмеження міграції. [23]

Хоч станом на зараз КKK перебуває у занепаді, порівнюючи з попередніми хвилями, проте їх відносно довга історія існування та впізнаваний стиль здійснення акцій забезпечив їм впізнаваність. Дії КKK мають чіткий ідеологічний та політичний підтекст і хоч в США вони офіційно не є поза законом, проте їхні злочини чітко можна окреслити як терористичні з метою відстоювання та захисту переваги білої раси на фоні змін у суспільстві.

Аль-Каїда – терористична організація, заснована Усамою бен Ладеном, який і по цей день рахується терористом №1 у світі. Попри утворення ІДІЛ, про який йтиме мова згодом і втрати Аль-Каїдою статусу терористичної організації №1, вона досі існує і відіграє потужну роль у регіональних конфронтаціях.

Аль-Каїда, або ж "аль-Каїда ал-Аскарія", створена 20 серпня 1988 року. Лідер фундаменталістського режиму, бен Ладен, відіграв ключову роль у формуванні цієї інтернаціональної терористичної організації ісламістських фундаменталістів. ЦРУ США має важливу роль у підтримці афганської опозиції, яка боролася проти радянської окупації, забезпечуючи її зброєю та тренуванням бойовиків на територіях Пакистану та контрольованих Талібаном районах Афганістану. [3, с. 9]

Усама бен Ладен, як й зазвичай інші ісламські лідери, мав стратегічну мету, яка полягала у створенні ісламського Халіфату, що охоплював би різні регіони світу, де проживають мусульмани. Водночас, другорядні цілі полягали у ослабленні впливу країн Заходу та відновленню контролю над родовищами нафти та енергосистемами у регіоні Близького Сходу. У Аль-Каїди була розгалужена мережа управління, а також "дочірні" групи та організації, які функціонували в різних країнах світу. Вони діяли у

різних країнах, таких як: Ірак, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Філіппіни, Ємен, Індонезія, Судан, Афганістан, Хорватія, США, Ліван, Кашмір (Індія), Чечня та інші. Невідома точна чисельність терористичної організації, проте в різні часи число бойовиків одночасно у різних країнах могло коливатись від 4 до 5 тисяч. [9, с. 66]

У 1990-х роках склад Аль-Каїди переважно складався з ветеранів бойових дій у Афганістані. Проте з часом організація почала залучати прихильників групи "Ісламський Джихад" та молодих джихадистів. Кількість бойовиків в її рядах станом на жовтень 2001 року оцінювалася від 5 до 7 тисяч осіб. [1, с. 81]

Фінансування Аль-Каїди варіювалося і залежало від різних джерел. Одним з основних джерел були добровільні внески та пожертвування, здійснювані переважно односторонньо, що проживають у країнах Перської затоки. Для цієї мети інтенсивно використовувалися платформи різних соцмереж, через які проводилися збори коштів на потреби бойовиків. Також ісламські благодійні організації робили для Аль-Каїди різноманітні благодійні внески. Були випадки, коли бойовики викрадали людей з метою отримання викупу за них.

Рубіж XX – XXI століть відзначався надзвичайно великою активністю терористичних груп, їх кількість зростала, а їх вплив ставав все більш глобальним. Саме в цей період Аль-Каїда стала відома світу, беручи на себе відповідальність за скоєння наймасштабніших актів терору.

11 вересня 2001 року став днем, що назавжди змінив світ. 19 терористів з Аль-Каїди захопили чотири цивільні літаки. Два з них вони направили у близнюки Всесвітнього торгового центру в Нью-Йорку. Від ударів літаків вежі загорілися й обвалилися. Третій літак терористи націлювали на будівлю Пентагону. Пасажири четвертого літака виступили проти терористів, тому лайнер розбився в безлюдному полі в штаті Пенсільванія. У

наймасштабнішому теракті в історії людства загинуло 2996 осіб, понад 6 тисяч отримали поранення. Інфраструктура США зазнала збитків щонайменше на 10 мільярдів доларів. У ніч з 29 на 30 жовтня 2004 року арабський телеканал «Аль-Джазіра» транслював виступ Осамі бен Ладена, де він взяв на себе відповідальність за терористичні акти, які сталися 11 вересня 2001 року, та погрожував їх повторенням. У своєму виступі він стверджував, що ці атаки в США були актом боротьби за свободу. У США в свою чергу теракт 9/11 викликав бурну реакцію суспільства. Багато хто підозрював навіть американські владні структури та ЦРУ. Припускали, що вони були попереджені про можливість майбутніх атак, але не вжили запобіжних заходів, або ж самі спланували напад. Довіра до американської влади похитнулася. Навіть якщо на думку людей, вони не спланували напад, то як мінімум не змогли йому запобігти на будь-якому з етапів.

Через 911 днів після «теракту 9/11», відбувся ще один терористичний напад, відповідальність за який взяла на себе Аль-Каїда. Під час ранкової години-пік у Мадриді в електропотязі, який прибував на вокзал «Аточа», спрацювали вибухові пристрої вибухнули, а також на станціях «Санта-Євгенія» і «Ель-Позо». Цей жахливий інцидент призвів до смерті 192 людей, а отримали поранення 2050 осіб.

07.07.2005 року в Лондоні відбувся теракт, що нагадував мадридський сценарій: серія вибухів у транспорті зранку в годину-пік. Терористи-смертники з «Аль-Каїди» запустили в дію вибухові пристрої на центральних станціях метро, таких як «Кінгс Крос», «Олдгейт», «Еджверроуд», а також на площі Тависток-сквер у двоповерховому автобусі. Унаслідок цих терактів загинуло 52 людини, 700 поранено.

Разом із зміною геополітичної ситуації відбулася зміна пріоритетів в терористичних актах. Замість протистояння радянській експансії, головною метою Аль-Каїди, стала боротьба з "невірними". Проте міжнародна

операція, яку очолювали США з 2001 року в рамках боротьби з тероризмом, спричинила зниження інтенсивності діяльності Аль-Каїди. Ця операція в подальшому вплинула на дестабілізацію політичної ситуації у країнах Близького Сходу.

Коли на міжнародну арену вийшла терористична організація Ісламської держави Ісламу та Леванту (ІДІЛ), активність Аль-Каїди відчутно знизилась. Ліквідація Усами Бен Ладена у травні 2011 року також повпливала на інтенсивність дій цього терористичного угруповання[30]. За даними ЦРУ, чисельність Аль-Каїди скоротилася до рекордно низьких значень у 2020 році, оцінюваних у 200-500 бойовиків, які переважно зосереджені в Афганістані. Сьогодні Аль-Каїда не виступає як головний ініціатор або організатор активних бойових дій, а виступає скоріше як допоміжний бойовий підрозділ у складі інших терористичних організацій, таких як Талібан та Ісламська держава.

ІДІЛ – ісламістське терористичне угруповання, яке раніше було підпорядковане Аль-Каїді(АК), а згодом вийшло на перший план і поглинуло її. Ісламська Держава Іраку та Леванту як організація пройшла довгий шлях, під час якого змінила не одну назву.

Витоки ІДІЛ нерозривно пов'язані з Абу Мусабом аз-Заркаві, визнаним батьком-засновником організації. Хоча Заркаві заклав ідеологічні основи ІДІЛ, його ранні роки мало в чому відображали ісламську чистоту. Щоб запобігти його подальшій деградації, мати записала його на курси ісламських учених. Ознайомлення з салафізмом, доктриною, що пропагує релігійну чистоту та літературне тлумачення Корану, сильно вплинуло на Заркаві і спонукало його зобов'язати своє життя боротьбою за релігійну славу.

Його кар'єра починаючого джихадиста розпочалася в 1989 році, коли він поїхав до Афганістану, щоб приєднатися до боротьби моджахедів проти Червоної Армії. Незважаючи на сподівання продемонструвати свою

релігійну відданість на полі бою, він прибув в Афганістан, але не був активно залучений до бойових дій.

Тим не менш, Заркаві залишився в Афганістані як репортер, використовуючи цей період для побудови соціальної мережі екстремістів-однодумців, які прагнули відновити свою діяльність у боротьбі з уявними ворогами правдивого ісламу. У 1992 році він повернувся до Йорданії, де співпрацював зі своїм духовним наставником Абу Мухаммадом аль-Макдісі, чий ідеологічний зміст та глибокі знання ісламу ще більше зміцнили його переконання, але на відміну від ідеологічних ухилів його наставника, його більше цікавило застосування теорії на практиці.. У 1994 році, перед тим, як вони мали змогу здійснити терористичний акт, Заркаві та Макдісі були заарештовані за зберігання зброї та вибухівки. У в'язниці Заркаві ще більше зблизився з Макдісі та активно вербував людей до нової бойової групи, яку він формував, і швидко завоював повагу інших затриманих своєю харизмою та лідерством.

У 1999 році Заркаві був звільнений з в'язниці завдяки загальній амністії, яку наклав король Йорданії. Заркаві зустрівся з Усамою бен Ладеном, який надав йому благословення та організаційну підтримку від Аль-Каїди.

Завдяки своїм контактам і організаторським здібностям, Заркаві зумів швидко розвивати свій терористичний осередок, але у 2001 році він був вигнаний з Афганістану у результаті американського вторгнення. Наступні два роки він мандрував між Іраном, Йорданією та Іраком з метою розширення своєї мережі. На початку 2003 року він заснував у західній іракській провінції Аль-Анбар групу Джамаат аль-Таухід Валь-Джихад в Іраку, попередника ІДІЛ.

Через 4 місяці після початку вторгнення США мережа Заркаві організувала атаки на штаб-квартиру ООН, посольство Йорданії в Багдаді та імама Алі Мечеть, шіїтську святиню, в Наджафі. На додаток до цих вражаючих нападів, Заркаві значною мірою сприяв поширенню повсякденного насильства

по всьому Іраку. Записи на відео обезголовлення заручників (фірмовий знак Заркаві), напади смертників і вибухи вантажівок створили хаос в Іраку, посилаючи чіткий сигнал джихадистам по всьому світу, що Ірак став новим епіцентром їх боротьби. Не зважаючи на те, що Осама бен Ладен мав застереження щодо Заркаві, і не повністю підтримував його стратегію, він також вважав його здібним лідером. Таким чином, незважаючи на доктринарні розбіжності з АК, Заркаві остаточно поклав присягу на вірність Осамі бен Ладену в 2004 році, і його мережа стала офіційним відділом АК, отримавши офіційний лейбл "Аль-Каїда в Іраку" (АКІ).

Використання Заркаві екстремального насильства, підсилене медійною рекламою, яку він вміло експлуатував, значно сприяло його популярності. Також усе було ускладнено недоліками американської стратегії відновлення Іраку в післясаддамовську еру. Американський підхід полягав у тому, щоб базувати новий політичний порядок на групах, які були знехтувані за режиму Саддама, курди та шиїти, тоді як суніти були обмислено відсторонені. Комісія з «де-баасифікації» звільнила з посад практично 100 000 сунітів-членів партії Баасу, залишивши їх безробітними та позбавленими виборчих прав. Через бойкот сунітів виборів 2005 року у новому парламенті домінували представники шиїтів. Перцепція сунітів про те, що їх зневажають та безсилах, поглиблювала сектарні напруги.

Крім того, зусилля США з боротьби з розвиваючимся опором підтримували величезний почуття небезпеки та ще більше підтримували мережу Заркаві. Супротив ставав все більш популярним, і він об'єднував дії різних бойових груп, які діяли тоді в Іраку. Їх зростаюча популярність серед не зацікавлених сунітів була в основному неідеологічною. За словами Девіда Ігнатіуса (2015), більшість підтримки надходила від "сунітських шейхів Іраку, які боялися та у багатьох випадках погорджували жорстоким Заркаві, але не могли допустити, щоб невідчутні офіціали США в міжнародній Зеленій Зоні

відносилися серйозно до їх проблем". Атака на Святиню аль-Аскарі в Самаррі 22 лютого 2006 року мала особливо смертельні наслідки для розвиваючоїся громадянської війни між шіїтами та сунітами. Побудована в 944 році, Святиня аль-Аскарі є однією з найсвятіших місць шіїтського ісламу. Після вибуху у Святині почалася хвиля відповідних атак на мечеті, викрадення, підкладені вибухи та відкриті бої між сунітами та шіїтами. Хоча американська військова влада заперечувала, що в Іраку почалася громадянська війна, 1 день після вибуху у святині загинуло не менше 1000 цивільних осіб.

Зі зростанням насильства і ескалацією конфлікту сунітські лідери племен розуміли, що AQI не може гарантувати їхню безпеку. Вони стали готові співпрацювати з американцями в обмін на стабільність і визнання свого статусу. США використали цей шанс і заохотили їхню допомогу. Занепад AQI був спричинений великим альянсом 25 сунітських племен, відомих як Пробудження Анбару. Поширюючись з Анбару на інші регіони Іраку, сунітські лідери організували військовий опір мережі Заркаві. Збільшена кількість військ США, виділення додаткових ресурсів та американська коаліція з сунітами мали значний вплив, і багато впливових членів АКІ були захоплені або вбиті внаслідок цього. У червні 2006 року сам Заркаві загинув в авіаударі США.

Абу Айюб аль-Масрі, відомий як Абу Хамза аль-Мухаджир, який замінив Заркаві як лідер, реалізував план АКІ, і в жовтні 2006 року він оголосив про створення Ісламської держави Іраку (ІДІ). Ця прокламація неприємно здивувала лідерів АК, які раніше попереджали Заркаві щодо цієї ідеї. Їхнє заперечення випливало з переконання, що такий крок передчасно загрозить кінцевим політичним цілям організації. Невизначені відносини між новоствореною державою та ядром АК створили плутанину серед джихадистів по всьому світу. Відсутність у Аль-Масрі керівницьких і військових навичок додала проблем. Відповідно, вплив АКІ зменшувався. Протягом наступних років не тільки ISI втрачала популярність, але також втрачала свої позиції та

організаційну структуру. К 2009 році рух, створений Заркаві, майже зник, і здавалося, що для Іраку настав час миру.

У розгляді факторів, які сприяли майже жахливому відродженню ISI, всі згадують радикалізуючу роль іракських місць утримання, організованих США, таких як Camp Висса. Тут сунітські релігійні радикали вільно спілкувалися з членами партії Бааса Саддама, що підтримувало вогонь сунітського радикалізму та перетворило в'язниці на безпечні майданчики для підготовки та вербування для ІДІ. Як один із лідерів ІДІЛ відзначив пізніше: "Якби не американська в'язниця в Іраку, то не було б зараз ІДІЛ. Висса була фабрикою. Вона зробила нас всіх. Вона побудувала нашу ідеологію". Коли 18 квітня 2010 року двоє лідерів ІДІ, Абу Айюб аль-Масрі та Абу Омар аль-Багдаді, були убиті ударом США, Абу Бакр аль-Багдаді, випускник Camp Висса, вийшов на передову як новий лідер. Він був вчений з докторським ступенем, спочатку описувався як сором'язливий і замкнений.

Один з перших кроків Абу Бакра аль-Багдаді було призначення на керівні посади в ієрархії ISI багатьох колишніх членів армії та розвідки під керівництвом Саддама Хусейна. У 2012–2013 роках ISI продовжила використовувати навички і мережі, сформовані в таборах. Шляхом "ламання стін" ISI організовувала втечі з основних в'язниць і вводила досвідчених та нещадних бойовиків назад у триваючу боротьбу.

Останнім чинником, який дозволив ІДІ вижити в складний період, був спалах громадянської війни в Сирії. Коли соціальні протести проти Башара Асада перетворилися на повстання в 2011 році, ІДІ побачила нову можливість для закріплення своїх позицій там. У 2012 році Абу Бакр аль-Багдаді вислав групу оперативників, щоб створити сирійське відділення. Хоча Джебхат ан-Нусра, яку очолював Абу Мохаммад аль-Джулані, представляла себе як підтримку сил сирійської опозиції, її метою було створення бази для майбутнього розширення каліфату. Багато бійців ІДІ знайшли там безпечне

місце для продовження боротьби та розвитку мережі. Замість того, щоб підтримувати цю стратегію, він хотів створити ісламську транснаціональну систему, яка знищила б існуючі кордони між Іраком і Сирією. У квітні 2013 року Багдаді несподівано оголосив про злиття ІДІЛ з Джебхат ан-Нусра під назвою Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ). Лідери Джебхат ан-Нусри та Аль-Каїди відкинули це злиття, що примусило Багдаді створити власне військове представництво в Сирії. У 2013 і 2014 роках ІДІЛ успішно захопила місто Ракка в Сирії. Після серії перемог у Сирії ІДІЛ намагався відновити свою владу у своєму первісному місці — в Іраку. 29 червня 2014 року, у перший день місяця Рамадан, ІДІЛ оголосила себе халіфатом, а Абу Бакр аль-Багдаді — халіфом, закликаючи всіх мусульман прийняти його владу. [27, с. 3-8]

Під час радянського вторгнення в Афганістан утворився рух "**Талібан**". Проте, хоча утворення "Талібану" у 1994 році часто пов'язують з радянським вторгненням в Афганістан, деякі передумови його появи існували задовго до цього події. Вони виникли через внутрішні особливості політичної історії Афганістану і вплив зовнішніх акторів.

Афганське суспільство складається з численних племен, які традиційно мають негативне ставлення до централізованої влади, яка порушує їхні патріархальні традиції. Перші державні утворення в Афганістані з'явилися тільки у XVI столітті, і всі правителі країни приходили до влади через військові перевороти. Боротьба за владу в Афганістані завжди відбувалася на всіх рівнях суспільства, яке складається з різних племен, що відзначається своєю закритістю. Це означає, що будь-яка партія або група, яка приходить до влади, стає об'єктом атаки від інших політичних сил. У таких умовах конфлікт регулюється старійшинами племен, які укладають угоди про припинення бойових дій для вирішення конкретних питань або для об'єднання проти спільного ворога, такого як урядові війська або зовнішні актори.

У 1996 році талібами було захоплено столицю Афганістану, Кабул, і оголошено утворення "Ісламського емірату Афганістан", що проіснував до 2001 року. Вони змогли встановити контроль над більшістю території країни. Однак центральнo-північний регіон, відомий як Масудістан, залишався незалежним. Названий на честь голови квазідержавного утворення А.Ш. Масуда, який був таджиком за національністю, Масудістан мав свій уряд, армію та власну валюту. Більшість міжнародної спільноти не визнавала "Ісламський емірат Афганістан" як легітимний режим, і президентом країни вважали Б. Раббані, також таджика за національністю. Таліби отримали дипломатичне визнання від Об'єднаних Арабських Еміратів, Пакистану, Саудівської Аравії та Туркменістану.

Засновництво національної ісламської держави і викорінення "загального невіри" вважаються основною метою руху «Талібан». Незважаючи на тривалий період свого існування та зміну лідерів, у русі «Талібан» зберіглася послідовність у досягненні цієї мети. У своєму щорічному посланні на початку 2019 року, Хайбатулла Ахундзада, який очолив рух у 2016 році, заявив про намір "Ісламського емірату" створити суверенний, ісламський та інклюзивний уряд, прийнятний для всіх афганців. [26]

"Талібан" також встановив заборону на телебачення, музику та кіно, і не дозволяв дівчатам віком від 10 років відвідувати школи. Його звинувачували у численних порушеннях прав людини та культурних злочинах. Один із найвідоміших прикладів цього - руйнування Баміанських статуй Будди у 2001 році, що викликало міжнародне обурення.

У жовтні 2001 року збройними силами США та Великобританії розпочалась операція "Незламна свобода", що включала авіаудари по "Аль-Каїді" та "Талібану" у містах, таких як Кабул, Кандагар і Джелалабад, і тривала п'ять днів. Після цього сухопутні війська розпочали дії, а з підтримкою сил Північноатлантичного альянсу Сполучені Штати швидко захопили стратегічні

пункти талібів, включно з Кабулом менше ніж за 2 місяці. 6 грудня Кандагар, ідеологічний центр талібів, був захоплений, що ознаменувало офіційний кінець правління талібів в Афганістані і змусило бен Ладена втекти з країни.

Незважаючи на збільшення кількості іноземних військ, таліби поступово відновили та розширили свій вплив в Афганістані, зробивши велику частину країни небезпечною. Насильство в країні повернулося до рівня, якого не було з 2001 року. Були часті напади талібів на Кабул, а у вересні 2012 року група вчинила відомий рейд на базу НАТО "Кемп Бастіон". У 2013 році надії на мирний договір з'явилися, коли таліби оголосили про свої плани відкрити офіс у Катарі. Однак рівень недовіри між усіма сторонами залишався високим, і насильство продовжувалося.

У квітні 2021 року Джо Байден президент США оголосив про план зняття збройних сил Сполучених Штатів з Афганістану до вересня 2021 року. Попри проведення мирних переговорів з афганським урядом, рух "Талібан" насилу розширював свій контроль, швидко захоплюючи все більше територій. У травні того ж року американські війська розпочали активно виводити свій контингент, і до кінця липня 2021 року практично всі американські військові були виведені, залишивши лише 650 військовослужбовців для захисту посольства США у Кабулі.

У літній період 2021 року "Талібан" продовжив свої наступальні дії, загрожуючи міським районам, контрольованим урядом, та захопив кілька прикордонних переходів. У серпні 2021 року таліби атакували кілька міських районів, включаючи Кандагар на півдні та Герат на заході. У серпні того ж року ними було захоплено столицю південної провінції Німруз, перший адміністративний центр афганської провінції. Після цього інші адміністративні центри провінцій почали швидко переходити під контроль талібів, включаючи.

15 серпня 2021 року бойовики руху "Талібан" без опору увійшли до столиці Афганістану, що призвело до втечі з країни президента Ашрафа Гані

та краху афганського уряду. Того ж дня таліби оголосили, що увійшли до президентського палацу, взяли під контроль місто та встановлюють контрольні-пропускні пункти для забезпечення безпеки.

У результаті "Талібан" відновив своє правління в Афганістані після виведення військ США та НАТО. До цього часу жодна країна світу не офіційно визнала уряд "Талібана".

Співіснування спроб встановлення діалогу з "Талібаном" залишається надзвичайною, оскільки багато країн вважають цю організацію терористичним угрупованням. Деякі вважають, що спілкування з талібами може призвести до змін. Інші ж наполягають на тому, що ці сили ніколи не змінять своїх поглядів і розмови з ними марні.

Заснований 14 грудня 1987 року в місті Газа (Палестина) шейхом Ахмедом Ясином, **ХАМАС** проголосив, що будь-який єврей вважається військовим поселенцем і убити його є обов'язком. Визволення всієї Палестини від моря до Йордана є стратегічною метою, і немає нічого важливішого та святішого. Шейх мав на увазі лише тих ізраїльських поселенців, які будують свої поселення на землях Палестини. Коли Палестина звільниться від ізраїльського панування, то за словами шейха Ясина, стане центром мусульманського й арабського світу.

ХАМАС закликає чинити опір євреям у Палестині, вступає в конфронтації з діячами лівого крила, що обстоюють світський шлях розвитку, та з арабами, які ведуть співпрацю з Ізраїлем. Фактично ХАМАС не визнає права на існування Ізраїлю. У короткостроковій перспективі ХАМАС прагне вивести Ізраїль з територій, які були окуповані ним в 1967 році. У довгостроковій перспективі організація просуває ідею створення ісламської держави на території колишньої підмандатної Палестини до утворення Ізраїлю в 1948 році.

ХАМАС закликає повернутися на свою батьківщину п'ять мільйонів палестинців, які були вигнані та розселені по різних країнах світу. Організація виступає проти мирних угод, укладених в рамках процесу Осло.

У руху ХАМАС є значна кількість прихильників серед палестинців. У нього існують як політичне, так і військове крила, кількість членів яких залишається невідомою. ХАМАС активно будує школи та лікарні в смузі Гази та на Західному березі річки Йордан, а також займається благодійною та релігійною діяльністю. Водночас, військове крило ХАМАСу, було пов'язане з численними терористичними актами проти ізраїльтян.

У лютому й березні 1996 року ХАМАСом було організовано серію вибухів в автобусах, в результаті загинуло приблизно 60 ізраїльтян. Також групу звинувачують у проведенні терористичних атак у Єрусалимі в 1997 році. США, ЄС, Ізраїль, Австралія, Японія та ряд інших країн визнали ХАМАС терористичною організацією.

Від свого заснування ХАМАС отримував значну фінансову підтримку від Ірану. Після перемоги ХАМАСу на парламентських виборах в Палестині у 2006 році Іран надавав організації приблизно 13-15 мільйонів фунтів стерлінгів щомісяця на покриття державних витрат. У 2019 році Ізраїльська влада повідомила, що Іран збільшив фінансування ХАМАСу і тепер воно становить 30 мільйонів доларів на місяць. Мета цього фінансування - отримання більш детальної інформації про ракетні запаси Ізраїлю. Катар також вклав в економіку смуги Гази значні кошти. У 2012 році з сторони Катару було запущено план модернізації Гази на суму 254 млн. доларів, який пізніше було збільшено до 400 млн. У 2018 році Катар передав 15 млн. доларів уряду ХАМАС для оплати державних службовців, а також оголосив про можливість надання притулку політичному керівництву ХАМАСу. Також вклала кошти в сектор Гази Саудівська Аравія, обіцявши 1 мільярд доларів на відновлення палестинської інфраструктури після закінчення війни ХАМАСу з Ізраїлем у

2008 році. У планах Туреччини було виділити 300 млн. доларів уряду Гази у 2011 році, але інші джерела зазначали, що це буде регулярним щорічним пожертвуванням для ХАМАСу. Згодом, після відновлення відносин з Ізраїлем, Туреччина значно обмежила свої фінансові інвестиції в Газу через неурядові організації, щоб запобігти наданню допомоги з цих коштів ХАМАСу.[4, с. 79]

У 2005 році війська Ізраїлю були виведені з Сектору Газа з наміром створити умови для формування самостійного та дієздатного уряду палестинців. А вже у 2006 році у Палестині пройшли вибори, де перемогло політичне крило ХАМАСу. У зв'язку зі своєю радикальною позицією стосовно Ізраїлю, ХАМАС не зміг укласти домовленості з більш поміркованим палестинським рухом ФАТХ, що мав підтримку Європи та США.

Згодом у Палестині відбулась громадянська війна, внаслідок якої ХАМАС втратив контроль на Західному березі Йордану, де владу перехопила ФАТХ. Тим часом, ХАМАС вжив військових заходів для захоплення влади в Секторі Газа з метою створення там ісламської держави. Це призвело до поділу Палестини на дві ворожі частини: підконтрольний ХАМАСу та вороже налаштований до Ізраїлю Сектор Газа, і підконтрольну ФАТХ і більш лояльну до Ізраїлю Західну берег річки Йордан.

25 червня 2006 року відбувся перший випадок проникнення бойовиків ХАМАС на територію Ізраїлю біля кордону. Вони атакували танк Ізраїлю, Павла Слуцького командира танку було вбито, а навідника Гілада Шаліта взято в полон. 15 травня 2007 року ХАМАС вперше обстріляв ізраїльське місто новим типом ракет. У жовтні 2011-го року Бін'ямін Нетаньягу прем'єр-міністр Ізраїлю підписав угоду з ХАМАС про обмін полоненими, унаслідок якої Гілада Шаліта був звільнений. А з ізраїльських в'язниць вийшли 1027 палестинських терористів, більшість з яких відразу повернулися до терористичної діяльності.

Протягом періоду з 2001 по 2011 рік ХАМАС вчинив десятки терористичних актів, що призвели до загибелі 557 громадян Ізраїлю. У 2014 році в Гуш-Еціоні (Західний берег річки Йордан) сталася викрадення ізраїльських підлітків. 8 червня 2016 року ХАМАСом був організований терористичний акт у Тель-Авіві, в результаті якого загинуло четверо і поранено двадцятьох ізраїльтян. У 2020 році відбулася серія терористичних нападів, включаючи ті, що сталися в Єрусалимі, де постраждало 20 військових ЦАХАЛ.

Напружена ситуація зі збройними конфронтаціями тривала протягом наступного десятиліття і загострилася 7 жовтня 2023 року, коли ХАМАС обстріляла міста Ізраїлю ракетами, а збройні групи бойовиків прорвалися через кордон. У відповідь, Ізраїль оголосив війну. США, традиційний союзник Ізраїлю, оголосили про свою повну військову та політичну підтримку. Країни Європи також виражають занепокоєння стосовно розвитку конфлікту і загалом підтримують позицію Ізраїлю. Щодо палестинської сторони, Іран активно висловлює свою політичну підтримку, отримуючи також підтримку від Єгипту, Об'єднаних Арабських Еміратів, Йорданії та інших країн.

Ізраїль володіє офіційним статусом стратегічного партнера США, отримуючи суттєву військову підтримку. Це обґрунтовується як історичними зв'язками, виходячи з подій Другої Світової Війни, так і тим, що Ізраїль, як союзник, забезпечує значний американський вплив на соціально-політичну ситуацію у всьому Близькому Сході. Геополітично, підтримка Ізраїлю може мати для американських дипломатичних еліт більший вагомий зв'язок зважуючи на регіональні впливи, ніж підтримка України, до якої вже вкладено значні ресурси.[10, с. 239]

ДНР та **ЛНР** – квазідержавні маріонеткові утворення, які контролюються РФ та були створені під час вторгнення їх військ на територію України.

«Донецьку народну республіку» (ДНР) визнають як терористичне угруповання, на окупованих територіях Донецької області України. Організація проголошує свою мету здійснити контроль над Донецькою областю України шляхом збройних дій і прагне отримати визнання підконтрольної їй території як окремої держави. До 2022 року РФ офіційно не визнавала суверенітету «Донецької народної республіки», однак неофіційно надавала їй підтримку на неофіційному рівні, включаючи військову, економічну, політичну і дипломатичну.

Від 13 квітня 2014 року до 30 квітня 2018 року в Донецькій області тривала антитерористична операція з метою припинення діяльності терористів. Після завершення антитерористичної операції на сході України була запроваджена Операція об'єднаних сил (ООС).

«ДНР» описує себе як президентську республіку з можливістю приєднання до Росії як рівноправного суб'єкта з використанням російського рубля як грошової одиниці та з православ'ям як панівною релігією.

Проголошення «Донецької республіки» відбулося у Донецьку 7 квітня 2014 року, після чого 13 квітня виконувач обов'язків президента України Олександр Турчинов оголосив про розпочаток широкомасштабної антитерористичної операції.

4 лютого 2015 року депутати «Донецької народної республіки» визнали «ДНР» державою-наступником Донецько-Криворізької Республіки, що фактично була частиною колишньої Донецько-Криворізької Радянської Республіки.

20 квітня 2024 року "ДНР" було визнано терористичним угрупованням Генеральною прокуратурою Німеччини. [20]

«Луганська народна республіка» (ЛНР) декларує свою намір здійснити контроль над Луганською областю України шляхом використання

зброї та претендує на визнання підконтрольної їй території як окремої держави. До 2022 року рф також офіційно не визнавав суверенітет Луганської народної республіки, але, на неофіційному рівні, надавала їй повну підтримку.

Від 13 квітня 2014 до 30 квітня 2018 року на територіях Луганської області тривала антитерористична операція з метою зупинення діяльності терористів. Після закінчення антитерористичної операції на сході України була запроваджена Операція об'єднаних сил (ООС).

21 лютого 2022 року рф визнала терористичну організацію «ЛНР» як «незалежну державу». 29 червня 2022 року Луганську народну республіку визнала також Сирія, а 13 липня 2022 року — Північна Корея.

2.2 Захисні заходи світової влади щодо боротьби з терористами.

Основні вектори боротьби з тероризмом зазначено у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 49/60 від 9 грудня 1994 року, що називається "Декларація про заходи для ліквідації міжнародного тероризму". Відповідно до цієї декларації, держави мають виконувати свої зобов'язання за Статутом ООН та іншими міжнародними правовими нормами, спрямованими на боротьбу з міжнародним тероризмом.

З метою ліквідації міжнародного тероризму, державам настійно рекомендується не зважати з вживанням рішучих та ефективних заходів відповідно до міжнародного права і міжнародних стандартів прав людини. До цього включається:

1. Утримання від організації актів терористичної діяльності, неприпустимість підбурювання до неї інших, не сприяння її здійсненню, фінансуванню, відсутність толерантного ставлення до неї, а також вчасне вживання належних практичних заходів, щоб запобігти використанню власних територій для організації терористичних дій.
2. Забезпечення своєчасних затримань і судових переслідувань або видача осіб, причетних до терористичних актів, згідно з їх національним законодавством.
3. Укладення спеціальних угод на двосторонній, багатосторонній та регіональній основі для співробітництва в цій сфері.
4. Обмін інформацією для запобігання тероризму і боротьби з ним та його проявами

5. Швидке втілення у життя існуючих міжнародних конвенцій щодо тероризму, учасниками яких є держави, включаючи адаптацію внутрішнього законодавства до цих конвенцій.
6. Надання притулку з метою перевірки того, що особа, яка його шукає, не займалася терористичною діяльністю, і забезпечення таких умов після надання притулку, щоб статус біженця не використовувався для незаконних цілей.

Європейська конвенція розвинула свою юриспруденцію відповідно до вимог боротьби з тероризмом. Суд чітко висловив погляд, що уряди мають обов'язок протистояти тероризму, оскільки це атака на принципи демократії та верховенство права. Держави повинні бути здатними ефективно захищати себе від тероризму, і закон про права людини повинен враховувати цю необхідність. Європейська конвенція має застосовуватися таким чином, щоб дозволити державам вживати розумних та пропорційних заходів для захисту демократії та верховенства права.

У грудні 2020 року Європейська Комісія впровадила нову стратегію протидії тероризму, що включає чотири основних напрямки:

1. Прогнозування та передбачення терористичних загроз.
2. Запобігання актам тероризму.
3. Захист громадян шляхом зменшення рівня вразливості об'єктів критично важливої інфраструктури та публічних місць.
4. Забезпечення можливості ЄС ефективно реагувати на терористичні загрози.[19]

Для зменшення рівня вразливості публічних місць програма акцентує увагу на впровадженні проєктних рішень з безпеки людей у будівлях та інфраструктурних об'єктах на етапі їх проєктування та будівництва.

У документі вказано, що особливою мішенню для терористів є місця релігійного поклоніння, такі як церкви, синагоги та мечеті, які мають високу символічну цінність. Враховуючи це, Європейська Комісія покладає завдання на посилення захисту релігійних об'єктів та сприяння співпраці між різними релігійними спільнотами у сфері запобігання терористичним актам.

Також програмою визначено загальноєвропейську ініціативу під назвою «Міста ЄС проти радикалізації та тероризму», яка спрямована на обмін передовим досвідом та проєктами з протидії актам тероризму у міському середовищі.

Вище згадувалось, що у Ізраїлю та його владних і силових структур є досвід співіснування з радикально налаштованими проти нього сусідами. Ось основні стратегії боротьби з тероризмом в Ізраїлі, які охоплюють наступні аспекти:

1. Використання спеціалізованих та добре підготовлених професіоналів у антитерористичній діяльності.
2. Ведення боротьби з тероризмом в будь-якій точці світу без географічних обмежень.
3. Обов'язковість відплати терористам без обмежень у часі.
4. Здійснення раптових та несподіваних тактичних дій ізраїльськими спецслужбами.
5. Прагнення мінімізувати випадкові та непотрібні жертви, ліквідаціям підлягають лише терористи.
6. Використання новітніх технологій та спецтехніки для боротьби з тероризмом.

7. Впровадження мережі інформаторів серед палестинського населення.
8. Використання психологічно-інформаційних методів впливу на терористичні групи.
9. Підтримка дій уряду, спецслужб та спецпідрозділів ізраїльським суспільством.
10. Сприяння лояльності мирних арабських поселень.
11. Наявність розгалуженої системи охорони різних об'єктів.

Важливу роль у запобіганні терористичним актам відіграє пильність ізраїльської громадськості, яка негайно повідомляє поліцію про будь-яку підозрілу особу чи загрозу. Для ефективної боротьби з тероризмом в Ізраїлі створено багатогранну антитерористичну структуру, яка включає сили оборони, спеціальні підрозділи, поліцію, приватний сектор та ізраїльське суспільство. Основними завданнями цих підрозділів є нейтралізація воєнізованих палестинських структур, фізична ліквідація їхніх лідерів та арешт осіб, причетних до терористичних актів проти ізраїльських громадян.[14, с. 218]

Після трагедії 11 вересня 2001 року система протидії тероризму в США пройшла значні зміни. Понад 263 державні установи були або створені, або реорганізовані для впровадження антитерористичної реформи. Зокрема, уряд Джорджа Буша підписав "Акт про національну безпеку", який був ухвалений у листопаді 2002 року. Цей акт призвів до створення Міністерства національної безпеки США (Department of Homeland Security), яке об'єднало 22 федеральних агентства та відомства. Також було створено Адміністрацію транспортної безпеки США. Серед завдань цього міністерства:

- запобігати терористичній діяльності та транснаціональній злочинності,

- забезпечити безпеку кордонів, реалізовувати імміграційну та митну політику,
- забезпечити економічну та кібербезпеку,
- запобігати стихійним лихам та іншим надзвичайним ситуаціям.

Міністерство національної безпеки США тісно співпрацює з різноманітними федеральними та місцевими державними органами, а також з приватним сектором для оцінки ризиків та координації дій щодо запобігання тероризму.[8, с. 223]

Система протидії тероризму у США відрізняється широкою законодавчою базою, яка повністю забезпечує роботу розвідувальних та правоохоронних органів у цій області. Крім того, антитерористичне законодавство постійно оновлюється та вдосконалюється, а система державних суб'єктів протидії тероризму є ретельно розробленою та належним чином отримує фінансування і ефективно координується спеціальними міжвідомчими структурами. Можна вважати, що антитерористична система США успішно відповідає стратегічним цілям, які перед нею ставляться:

- 1) Запобігання терористичним актам.
- 2) Обмеження використання зброї масового знищення в терористичних цілях.
- 3) Заборона будь-якого фінансування тероризму чи допомоги йому.
- 4) Перешкоджання терористичним організаціям та їх контролю за певними територіями.

Також США та міжнародні партнери значним чином допомагають фінансово та іншими необхідними ресурсами країнам, які стикнулися з проблемою масового тероризму на своїх територіях та змушені

протидіяти масштабним терористичним організаціям. Наразі це війна Ізраїлю з ХАМАСом та війна України з рф. Другий випадок буде детальніше розглянуто у наступному розділі.

Розділ 3. ТЕРОРИЗМ У КОНТЕКСТІ російсько-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ. НОВІ ВИКЛИКИ ПЕРЕД СВІТОВИМ СУСПІЛЬСТВОМ.

3.1 Специфіка терористичних актів російської федерації на територіях України

9 травня 2022 року Президентом України Володимиром Зеленським було підписано Закон № 2265-ІХ. [12] Цей закон визначає рф як державу-терориста, а також вказує на геноцид українського народу як одну з цілей росії. Ще раніше Україна подавала у Міжнародний суд ООН позов щодо порушень рф Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, про що свідчили численні задокументовані факти злочинів рф. Проте саме на міжнародному праві не існує окремого статусу держави-терориста або терористичного режиму, а також окремої процедури для визнання певної держави чи режиму як терористичних. Визнання держави як терористичної може відбуватися на рівні окремих держав та міжнародних організацій.

росія досі не визнана Радою Безпеки ООН країною-спонсором тероризму з двох основних причин. По-перше, це політична причина, оскільки росія має статус постійного члена Ради Безпеки ООН і може використовувати своє право вето для блокування рішень Ради Безпеки та прийняття резолюцій. По-друге, є економічні обставини. До 24 лютого 2022 року росія була тісно

інтегрована в світову економіку і навіть після накладення міжнародних санкцій через окупацію Криму та інших територій, вона продовжувала користуватися налагодженими торговельно-економічними зв'язками та намагалася розвивати нові.

Після окупації Криму багато цивілізованих держав почали зменшувати свої взаємодії з росією, відмовляючись від її товарів та послуг, скорочуючи закупівлі російського газу, нафти та вугілля, та закриваючи підприємства та торговельні представництва, розташовані на її території. Навіть якщо й процес політичної ізоляції росії стає все активнішим, економічні взаємодії підкоряються своїм законам - попиту та пропозиції. Однак, той факт, що європейська економіка ще не повністю відмовилася від російських товарів, ускладнює процес визнання всіх без виключення осіб, що ведуть бізнес із російськими резидентами, як терористів.

Важливою подією є прийняття Верховною Радою 6 лютого 2023 року постанови про визнання російської приватної військової компанії "Вагнер" міжнародною злочинною організацією. Українські компетентні органи збирали неспростовні докази про злочинну діяльність цієї компанії. В парламентській постанові рекомендується офісу генерального прокурора, СБУ та МВС України активізувати досудове розслідування кримінальних правопорушень, зокрема проти осіб, пов'язаних з "Вагнером", які підозрюються у злочинах на території України. Це також ставить завдання щодо міжнародної співпраці та формування списків терористичних організацій та їхніх членів.

Запобігання фінансуванню тероризму важливе для міжнародного співробітництва. Хоча СБУ має обмежені повноваження в цій сфері, Офіс генерального прокурора має широкі повноваження та досвід у кримінальному переслідуванні терористів. Це орган, якому належить ключова роль у пошуку терористів. Також важливим суб'єктом є Міністерство юстиції, яке має забезпечити виконання судових рішень щодо терористів і вживати заходів

щодо заморожування їх активів, а також активів осіб, що з ними мали фінансові стосунки. [16, с. 290]

Боротьба з тероризмом в Україні базується на різноманітних тактиках та заходах, спрямованих на запобігання, виявлення та протидію цій загрозі. Деякі з найважливіших аспектів цієї боротьби включають наступні пункти:

1. **Законодавча база:** Наявність законів, що регулюють боротьбу з тероризмом, як Закон України "Про боротьбу з тероризмом"[6], який визначає термін тероризму, встановлює відповідальність за терористичні дії та передбачає заходи для їх запобігання, виявлення та припинення.
2. **Розвідка та контррозвідка:** Важлива роль у виявленні терористичних загроз належить розвідці та контррозвідці, які здійснюють збір, аналіз та обмін інформацією про можливих терористів та їхні наміри.
3. **Безпека на кордоні:** Використання науково-технічних засобів для підвищення професійної підготовки прикордонних служб з метою запобігання незаконному перетину кордону та контрабанді зброї.
4. **Соціальна підтримка жертвам тероризму:** Забезпечення можливості отримання медичної, психологічної та правової допомоги жертвам терористичних актів для їхньої швидкої реабілітації.
5. **Міжнародне співробітництво:** Активна співпраця з Європейським Союзом, НАТО та іншими країнами для обміну інформацією, а також координації дій для ефективної спільної боротьби з тероризмом.

Ці аспекти важливі для забезпечення ефективної боротьби з тероризмом та захисту національної безпеки. Постійне вдосконалення стратегій та зміцнення співпраці між усіма сферами суспільства є ключем до успіху в цій сфері.[13, с. 143]

Проте Україна перебуває у складному стані війни, що значно ускладнює впровадження ефективної політики боротьби з тероризмом. Це пов'язано з дією воєнного стану, проведенням бойових дій та появою нових терористичних загроз. Наприклад, терористична загроза приймає дедалі більш небезпечні форми, такі як екологічний, ядерний, біологічний, хімічний тероризм та інформаційний тероризм.

Однак організація міжнародної боротьби з тероризмом розвивається не так швидко, як організація міжнародної терористичної діяльності. Незважаючи на останні законодавчі новації, чинне законодавство України у сфері боротьби з тероризмом ще не враховує всіх викликів та загроз, які постають у сучасному світі. Таким чином, потрібні подальші зусилля для адаптації законодавства та політики боротьби з тероризмом до нових реалій і загроз, що виникають у зв'язку з веденням війни та еволюцією самого тероризму.

Існує паралель між державним тероризмом росії та ісламським тероризмом. Обидва спрямовані проти США, їх союзників, іншого заходу. російський кремль заявляє про війну в Україні проти США та НАТО.

Мета джихадистів полягає у поширенні ісламу та застосуванні шаріату, тоді як для росії мета – розширення сфери впливу "руського міра". В цьому контексті важливо згадати "велике географічне відкриття" Путіна, коли він заявив, що "росія не закінчується ніде". Це не просто диктаторська маячня, а частина ідеології.

Також обидва спільно прагнуть до глобальних цілей: створення ісламської держави для джихадистів і претензії росії на роль одного з центрів багатопольного світу. Обидва використовують терористичні методи, причому відмінність у масштабі та можливостях, зокрема, наявність ядерної зброї у Росії.

Агресія росії проти України вважається державним терором та є злочином, суддями якого вважаються держави та міжнародні організації. Також обидва типи тероризму мають в собі масові вбивства, а їх методи використання схожі.

У пам'яті залишаються трагічні події, спровоковані терористами з москви, такі як збитий цивільний літак МН-17, теракти у Оленівці та в драмтеатрі Маріуполя. Цей список злочинів безмежно довгий, але кожен із них буде ретельно розглянутий, і винуватці будуть притягнуті до відповідальності.

Ще одна загальна риса – це демонстративне виявлення насильства. Не потрібно наводити приклади ісламістів, які виконують страти прямо на очах у публіки, чи російських дій в цьому напрямку. Це і страти українських військовополонених російськими військовими, тортури ув'язнених, а також цивільного населення на окупованих територіях. Не можна забувати й про викрадення дітей з України.

Атаки на цивільне населення та критичну інфраструктуру через повітряні напади – це ще один злочин. Початок таких атак було закладено Аль-Каїдою у Нью-Йорку у вересні 2001 року, але росія продовжує ці напади майже щодня, спрямовуючи їх проти цивільних об'єктів на території України. Мета в обох випадках – посіяти страх і паніку серед населення.

Ще одна спільна риса між ісламістами та путіністами – це тоталітарна модель управління. Як для перших, так і для других, існування будь-яких інших поглядів неприпустиме, і з ними ведеться безжальна боротьба.

Залучення молоді є ще однією характерною рисою як терористичних угруповань, так і путінської росії. У рф це виявляється у формі "патріотичного виховання" в стилі юнармійців, або, точніше, вже справжній

путінюгенд. Це зомбовання росіян ще з дитинства, готуючи їх до вбивства українців та мирних жителів у інших країнах.

У кінцевому підсумку, як терористам, так і кремлевським правителям потрібен непередбачуваний, всемогутній лідер, який приховується. Для терористів це може бути гори або печери, а для кремлівських лідерів - бункери. Зазвичай це закінчується невдачею. Як для ісламістів, так і для путіністів, не існує потреби виправдовувати свої дії, оскільки вони діють поза межами закону.

Отже, ми спостерігаємо багато спільного між державою-терористом та міжнародними терористичними організаціями. Вони діють на основі схожих ідеологій домінування та прагнень. Звичайно, є й розбіжності. Терористичні групи діють поза законом та нелегально, не маючи власної державності, тоді як рф діє незаконно і злочинно, проте вона залишається членом Ради Безпеки ООН і має ядерну зброю.

путін виділяє війну проти України як основне завдання для всього російського народу, і вся пропагандистська машина рф налаштована на це. Тому терористичні акти всередині самої росії, як от в "Крокус Сіті", використовуються на повну потужність саме з метою підтримки цього стратегічного напрямку.

Ми розуміємо місію, місію України, в контексті війни і щоденних терористичних актів проти нації. Наша місія полягає в захисті незалежності, демократії і цивілізації. Сучасний путінізм виявляє цинізм, використовуючи терористичні атаки, щоб виправдати власні злочини і мобілізувати громадян на продовження терору, як в межах країни, так і на наших землях.

росія застосовує терористичні методи по відношенню до сусідніх країн, включаючи залякування і терор. Це було відображено, наприклад, у справі зі Скрипалями у Великій Британії, а також у відношенні до України. Але

існує також внутрішній аспект: держава-терорист застосовує терор щодо свого власного населення.

Проте зосередження на тому щоб рф отримала статус "держави-терориста" або "держави-спонсора тероризму" перенаправляє увагу міжнародної спільноти з реального притягування росії до відповідальності за скоєні злочини в Україні.

Наразі Україні важливо сконцентруватися на використанні вже наявних правових механізмів, які дозволять притягти до відповідальності конкретних осіб за їхні злочини в Україні. Це можна здійснити через Міжнародний кримінальний суд у Гаазі, оскільки в рамках поточної війни має місце порушення міжнародного права, зокрема воєнні злочини, злочини проти людства та геноцид. Також важливо розглянути злочин агресії, для доведення якого, можливо, Україні доведеться співпрацювати з міжнародними партнерами для створення спеціального трибуналу.

Висновки

Тероризм має значний вплив на політичні процеси і міжнародні відносини, адже масштабні терористичні організації спроможні похитнути геополітичну ситуацію в окремих регіонах, а також вчиняти злочини по всій земній півкулі, вводячи громадськість в паніку і підриваючи довіру до політичної влади. Тому правляча верхівка спільно з спецслужбами та іншими прошарками суспільства повинні тісно співпрацювати і запобігати актам тероризму і утворенню на своїх територіях нових чи філій вже існуючих терористичних організацій. Діючі терористичні угруповання дестабілізують бюджети окремих країн, оскільки на боротьбу з ними необхідно виділяти значні кошти, а коли терористи є вже доволі розвинутою організацією, то частою ситуацією є розпал війни з сусідами з метою захоплення влади, що часто обертається в необхідність держави, яка воює зі злочинцями робити запит на допомогу у міжнародних партнерів.

У ході нашого дослідження ролі тероризму в політичному процесі через призму історико-теоретичного аналізу було виявлено, що терористичні організації відіграють важливу роль у формуванні політичного ландшафту та

визначенні його траєкторії. Зокрема, виявлено, як терористичні дії можуть впливати на окремі рішення політичних лідерів, міжнародні відносини та геополітичну ситуацію. Зазначено, що тероризм не лише створює загрозу безпеці та стабільності, а й впливає на формування стратегій протидії, законодавчі ініціативи та міжнародні домовленості. На основі аналізу було зроблено висновок, що для ефективного протистояння тероризму в політичному процесі потрібна комплексна стратегія, яка поєднує в собі якісний розуміння природи терористичних організацій, так і виважені підходи до політичних, соціальних та військових заходів.

Було охарактеризовано найбільші та найпопулярніші в медіа терористичні організації, описано їх історію та визначено ідеологічні ідеали. Усіма ними тероризм використовується як метод боротьби та досягнення своїх специфічних політичних та ідеологічних амбіцій. Також описано їх мотиви політичної боротьби та на які політичні рішення вони провокували держави, на територіях яких діяли, та їх політичних міжнародних партнерів. Описано законодавчу базу та способи боротьби з тероризмом на територіях країн, які мають найбільше досвіду потерпання від нього.

Україна, перебуваючи в умовах повномасштабної війни, стикається з різними проявами тероризму, які становлять серйозну загрозу для її національної безпеки та стабільності. Серед цих проявів можна виокремити застосування терористичних методів і тактик на військових, політичних та соціальних рівнях, спрямованих на досягнення політичних та ідеологічних цілей ворогів.

На військовому рівні терористичні організації, підтримувані зовнішніми акторами, вчиняють терористичні акти проти військових та цивільних об'єктів, зокрема, вони здійснюють ракетні та артилерійські обстріли населених пунктів, а також використовують терористичні методи у веденні війни, такі як підпал цивільних об'єктів та викрадення мирних мешканців. Ці дії

спричиняють значні людські та матеріальні втрати, а також призводять до ескалації конфлікту та загострення гуманітарної кризи.

На політичному рівні терористичні групи та їхні спонсори активно впливають на політичні процеси, спрямовані на дестабілізацію українського суспільства та дискредитацію владних структур. Вони здійснюють деструктивні дії, такі як провокації, дезінформація та підривні дії, з метою порушення громадського порядку та збурення громадської довіри до уряду. Це призводить до подальшого ускладнення внутрішньополітичної ситуації та обмеження можливостей для реалізації реформ та зміцнення демократії.

На соціальному рівні терористичні організації працюють на розбрат та розкол в суспільстві, проводячи пропагандистську роботу, яка сприяє радикалізації населення та збільшенню соціальної напруженості. Вони активно використовують інформаційні технології для маніпулювання масовою свідомістю та мобілізації симпатизантів, що може призвести до поширення екстремізму та насильства.

У цих умовах важливо розробити та реалізувати комплексну стратегію протидії тероризму, яка б враховувала специфіку сучасної загрози та включала в себе політичні, військові, правові та соціальні заходи. Така стратегія має бути спрямована на посилення безпеки громадян, зміцнення правової держави та розвиток демократичних інститутів, що є ключовими аспектами забезпечення стійкого миру та стабільності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Агаєв Н.А. Каріпов М.О., Хміляр О.Ф., Єфімова В.В. Сучасний тероризм – причини і прояви. Наук.-досл. центр гум. проблем ЗСУ. Київ. “Молода гвардія”. 2005.
2. Бардін О. М. Насильство, війна, тероризм як способи розв’язання конфліктної ситуації: політологічний аналіз сутності понять / О. М. Бардін // Людина і політика, 2003. – (29). – С. 83–94.
3. Жовтенко Т.Г. Інформаційне забезпечення політики держави у боротьбі з міжнародним тероризмом на прикладі США. Автореф. дис. на здоб. наук. ст. кан. політ. наук. 21.01.01 – основи нац. безп. держ. (політ. науки). Нац. інст. проблем між нар. безп. при РНБО. Київ. 2010.
4. Завада Я. І. Терористична діяльність Хамас та Хезболли в регіоні Близького Сходу в ХХІ столітті / Ярина Ігорівна Завада, Р. С. Шлапак // Політикус : наук. журнал. – 2022. – № 3. – С. 77–82.
5. Канцір В. Academic Journals and Conferences |. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2424/vnulpurn201582471.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).
6. Максимова О. М. Ресурсна база тероризму в сучасному світовому політичному процесі / О. М. Максимова // Науковий вісник ЖДУ ім. Івана Франка. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2004. – Вип. 18. – С. 53 – 57
7. Мовчан А. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти : Навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 327 с.
8. Мокляк В. Сучасний досвід США у запобіганні тероризму. Трибуна докторанта, аспіранта і здобувача. Проблеми зі злочинністю. 2017. С. 219-229.
9. Організація протидії сучасному тероризму. Навч. посібн. ТОВ "Видавництво АРАТТА", Київ. 2009.
10. Петік Я. Війна Ізраїля з Хамас в контексті дипломатичних відносин навколо війни в Україні. Збереження психічного здоров’я в умовах воєнних дій: збірник наукових праць. 2023. С. 239–240.
11. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. ст. 180.
12. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії рф як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського

- тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
13. Протидія терористичним актам у міському середовищі: збірник матеріалів Наукового форуму. Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 21 червня 2023 р.). – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 396 с.
 14. Тимошенко В. Досвід протидії тероризму в Ізраїлі. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри. 2023. С. 217–219.
 15. Учасники проектів Вікімедіа. Іннокентій III – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Іннокентій_III (дата звернення: 08.05.2024).
 16. Чвалюк А. Російська агресія, окупований Крим та протидія фінансуванню тероризму. Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції. 2023. С. 286–291.
 17. Шубін С. П. Психологічні чинники сучасного політичного конфлікту / С. П. Шубін // Наукові праці. Політичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. – Вип. 12. – Т. 25. – 172 с
 18. . Blishehenko I. Terrorism and International Law / I. Blishehenko, N. Zdanow. – М.: Progress Publishers, 1984. – 287 p.
 19. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the european economic and social committee and the committee of the regions. A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. COM/2020/795. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0795&qid=1631885972581>
 20. German Prosecutor General's Office recognises. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/en/news/20272541-german-prosecutor-generals-office-recognises-dpr-as-a-terrorist-organisation-for-the-first-time> (date of access: 07.05.2024).
 21. Global Terrorism Index 2020: Measuring the Impact of Terrorism. (2020). Institute for Economics & Peace, [online]. Available at: <https://www.economicsandpeace.org/?s=Global+Terrorism+Index>.
 22. *Heinz R. Schlette, Martina Yadel.* Albert Camus, L'homme révolté. Eine Einführung und Register. — Reihe : Die blaue Eule, 1987.
 23. Holley P. KKK's official newspaper supports Donald Trump for president. Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2016/11/01/the-kkks->

official-newspaper-has-endorsed-donald-trump-for-president/ (date of access: 08.05.2024).

24. Illich Ivan. Deschooling Society. New York: Harper & Row, 1971. 116 p
25. Ingalls R. P. Hoods: The Story of the Ku Klux Klan. New York: G. P. Putnam's Sons, 1999. 231 p.
26. Islamic Republic of Afghanistan The Constitution of Afghanistan. January 26. 2004 URL: <http://www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf>
27. Jasko K. ISIS: Its History, Ideology, and Psychology. *Springer International Publishing*. 2018. C. 1–21.
28. Randall D. Law. Terrorism: A History. Polity Pr; 1st edition (January 1, 2009)
29. Schmid, A. P., Jongman, A. J. (1988). Political Terrorism: A new guide to actors, authors, concepts, databases, theories and literature. Amsterdam: North Holland Publishing Company
30. The White House. Obama Bin Laden Dead. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/05/02/osamabin-laden-dead> .
31. Wardlaw G. Political Terroris: Theory, tactics, and counter measures / G. Wardlaw . – N. Y.: Press Syndicate of the University of Cambridge. – 1986. – P. 16.